

DE BUIDELMEES IN ZUID-KENNEMERLAND

NESTBOUW BIJ RUIGOORD IN 1988

Evert van Huijssteeden

Inleiding

In Nederland is de Buidelmees (*Remiz pendulinus*) een betrekkelijke nieuwkomer die de laatste jaren steeds frequenter wordt waargenomen. Dat deze kleine bewoner van rietmoerassen met wilgenbegroeiing zo'n snelle ontwikkeling zou doormaken is niet geheel onverwacht, omdat al sinds 1950 de soort vanuit Midden-Europa in westelijke richting oprukt. In Noord-Duitsland is de Buidelmees reeds geruime tijd een geregelde broedvogel en de grens van het gesloten verspreidingsgebied heeft ons land nu min of meer bereikt (SOVON, 1988).

In het navolgende wordt eerst globaal ingegaan op de aantalsontwikkeling in Nederland. Geattendeerd wordt op een uitgebreider artikel dat binnenkort in *Limosa* zal verschijnen. Vervolgens worden alle (en dat zijn er niet veel) bekende waarnemingen in Zuid-Kennemerland weergegeven en daarna wordt ingegaan op de aanwezigheid van een mannetje Buidelmees bij Ruigoord in 1988.

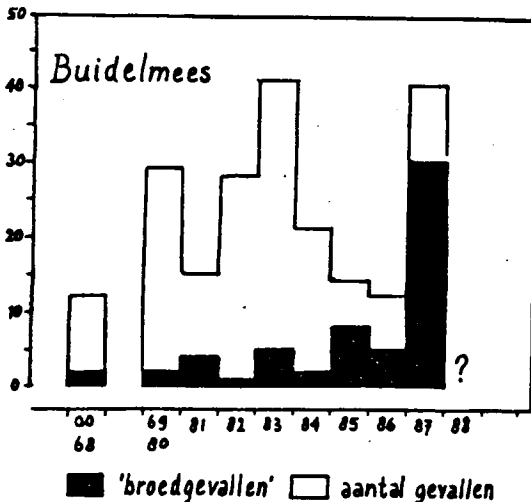
Aantalsontwikkeling in Nederland

In 1965 werd voor het eerst een Buidelmees in Nederland waargenomen bij de Grote Peel, maar de eerste broedpoging dateert al uit 1962 toen in de Brabantse Biesbosch een onvolledig nest werd gevonden zonder dat er Buidelmezen werden gezien. Pas sinds het begin van de jaren '80 is er sprake van een regelmatig voorkomen (zie tabel 1 en figuur 1). De wat lagere aantallen in de jaren 1984-1986 zouden heel goed verband kunnen houden met de strenge winters in deze jaren, waardoor de uitbreiding tijdelijk werd geremd.

Dat de soort "op zicht" niet zo makkelijk is vast te stellen, moge blijken uit het grote aandeel vangsten in het totaal aantal waarnemingen. Dit komt mede door het weinig opvallende gedrag van de Buidelmees. De soort houdt zich op in vaak moi-

jaar	aantal	w.o. vangsten
1900-1968	12	6
1969-1980	29	7
1981	15	4
1982	28	16
1983	41	24
1984	21	12
1985	IV 14	9
1986	IV 12	8
1987	IV 40	?

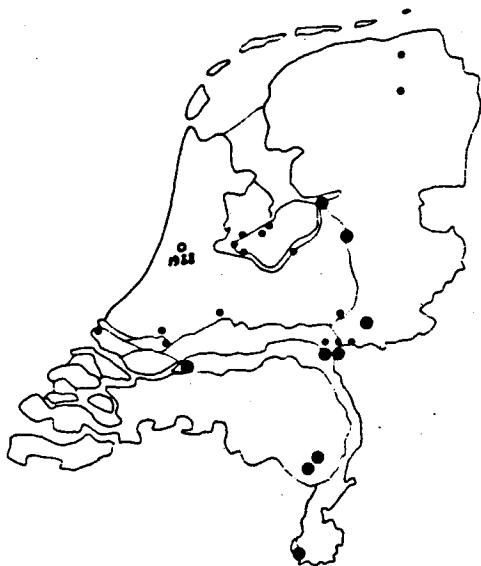
Tabel 1. Overzicht van waarnemingen van Buidelmezen in Nederland in 1900-1987. Gebaseerd op overzichten van "Zeldzame en Schaarse vogels in Nederland" in Limosa 1981-1986.

Figuur 1. Voorkomen van de Buidelmees in Nederland. Gebaseerd op overzichten van "Zeldzame vogels in Nederland" in Limosa 1981-1986.

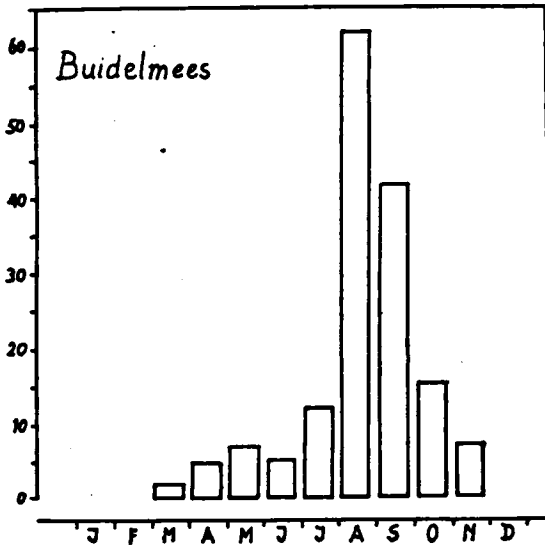
lijk toegankelijke moerasvegetaties en alleen het geluid vormt een goed herkenningsmiddel voor diegenen die bekend zijn met het hoge, smeltende "psieie".

Het verloop van het aantal broedgevallen in Nederland (figuur 1) geeft een jaarlijks broeden aan sinds 1981 en een vrij explosieve toename in 1987. Van 1981 tot en met 1984 vonden vrijwel alle broedgevallen plaats in het noorden van het land en dan voornamelijk Friesland. Daarna evenwel werd daar nauwelijks nog gebroed, maar stegen de aantallen in het rivierengebied (met name de Ooipolders bij Nijmegen) en in iets mindere mate de Flevopolders. De verspreiding in 1987 is weergegeven in figuur 2. Het enige broedgeval in Noord-Holland vond tot op heden plaats op de Diemerzeedijk bij Diemen, waar in 1986 een nest gevonden werd en waar ouders gezien zijn die faecespakketjes verwijderden.

Figuur 2. Broedgevallen van de Buidelmees in 1987 per atlasblok. Kleine stip mogelijk of waarschijnlijk broedend; grote stip zeker broedend. Uit: SOVON (1988).

Tenslotte nog iets over het voorkomen van de Buidelmees in de loop van het jaar (figuur 3). Winterwaarnemingen ontbreken, maar met name de periode juli-september levert het leeuwenaandeel van de waarnemingen op. De Buidelmees trekt in de loop van het najaar in zuidelijke richting. In België worden de laatste jaren in september en oktober tientallen Buidelmezen op doortrek gezien en er is ook al overwintering vastgesteld. Howel de Buidelmees bekend staat als stand- en zwerfvogel, trekt het merendeel van de vogels waarschijnlijk naar Zuid-Frankrijk en Spanje om te overwinteren. Uit onderzoek aan Duitse populaties is gebleken dat Buidelmezen zich in en na het broedseizoen over grote afstanden kunnen verplaatsen.

Figuur 3. Voorkomen van de Buidelmees over het jaar (1981-1986). Waarnemingen die zich over meerdere maanden uitstrekken, zijn bij elke desbetreffende maand opgenomen, bijv. 18 juli - 16 aug : 2; zowel bij juli als augustus 2 exemplaren opgenomen. Bron : Limosa, Dutch Birding.

Voorkomen in Zuid-Kennemerland

Het aantal tot op heden in Zuid-Kennemerland waargenomen Buidelmezen is uiteraard beperkt. Voorzover bekend gaat het tot 1988 om vier gevallen :

15-21 oktober	1967	1 juv.	G-4 poelen, A.W.duinen, (Limosa 41: 29).
3 november	1973	1 juv ♀	G-4 poelen, A.W.duinen, vangst, Jaarverslag AWD 1973+1974).
7 augustus	1982	1 juv.	A.W.duinen, vangst, (Limosa 57: 25).
17 oktober	1986	1 ♂	Parnassia, Kennemerduinen, naar zuid vliegend, (Fitis 22: 178).

Broedpoging bij Ruigoord

Het gebied rond het dorpje Ruigoord is in de jaren '60 met zand opgespoten als toekomstig industrie- en havengebied van Amsterdam. Het meest westelijke deel van dit gebied is nooit als zodanig in gebruik genomen, omdat de ontwikkeling van de Amsterdamse haven stagneerde. Er kon zich daardoor een vrij natuurlijke ontwikkeling voordoen. Het gebied bestaat momenteel uit vochtige en droge stukken met wilgen en een kruidlaag bestaande uit Riet, Harig wilgenroosje, Koninginnekruid e.d. op de vochtigste plaatsen. Er groeit veel Rietorchis en op sommige plekken Echt en Strandduizendguldenkruid. Op de drogere delen vinden we vnl. Duindoorn en Vlier. Open water ontbreekt in het gebied.

Op 28 mei 1988 bezocht een drietal waarnemers, bekend als het 'G-team' het gebied. Aangetrokken door het geluid van een Buidelmees zagen ze in een wilgenbosje (met de hoogste wilgen in het gebied, 10-12 m. hoogte) een nog niet geheel voltooid nest van een Buidelmees, het nest hing aan een wilgetak op ca. 7 meter boven de grond. Het was een wollig, buidelvormig bouwsel vooral bestaande uit zaadpluis van wilgen. Een trechter, welke de aan de bovenzijde gelegen ingang behoort te vormen, was nog niet aanwezig. Gedurende korte tijd werd een ♂ gezien, dat bezig was met de nestbouw.

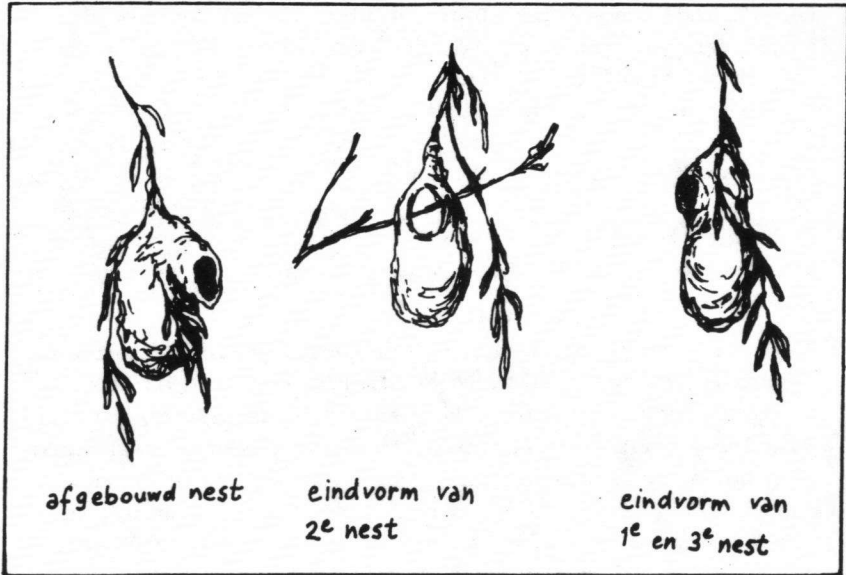
Op 4 juni dwaalden twee net teruggekeerde Spanjegangers, die nog niet op de hoogte waren van een mogelijk broedgeval van een Buidelmees, door het gebied. Zij ontdekten door het volgen van een ♂ met wilgenpluis een nest op ca. 2 meter hoogte, bungelend aan het uiteinde van een tak. Dit nest bleek minder ver gevorderd te zijn dan het vorige bouwsel : de bovenzijde van het nest was nog 'doorzichtig' (zie figuur 4). Enkele uren later zagen de eerste waarnemers dat het ♂ Buidelmees nestmateriaal verwijderde uit het oude nest. Het leek er op, dat nestmateriaal van het eerste nest werd gebruikt voor het bouwen van een tweede nest. Op deze 4e juni werd tevens waargenomen dat de Buidelmees aandachtig op korte afstand een Fitis met voedsel volgde, zonder deze weg te jagen. Zelf werd de Buidelmees éénmaal verjaagd door een Rietzanger.

De situatie wordt op 18 juni duidelijker. Ongeveer 100 meter uit elkaar hangen twee nesten. Beide zijn niet voltooid en hangen op de eerder vermelde hoogten. Bij geen van beide nesten wordt een Buidelmees gezien of gehoord. De Buidelmees wekt evenwel verbazing bij de waarnemers als blijkt dat deze op korte afstand van de twee andere nesten bezig is met de bouw van een derde nest. Dit nest bungelt op een hoogte van 5-6 meter aan een wilgetak. In een kwartier tijd komt de vogel vijfmaal met pluis aanvliegen om dit aan de binnenzijde van het nest te verwerken.

Op 23 juli wordt het gebied wederom bezocht. De drie nesten zijn nog aanwezig, hoewel het eerste nest inmiddels is afgetakeld : er zit een gat in de bodem. Aan het laatste nest is nog wat verder gebouwd, maar ook bij dit nest ontbreekt het slurfje aan de nestopening. Van een Buidelmees is geen spoor meer te ontdekken.

Op grond van het bovenstaande wordt geconcludeerd dat een solitair ♂ een drietal nesten heeft gebouwd zonder een ♀ aan te trekken met zijn verdragende roep. Uit de literatuur is bekend dat mannetjes beginnen met de nestbouw voordat de vrouwtjes zijn aangekomen. De mannetjes zingen fanatiek om een vrouwtje te lokken, waarmee ze een broedsel willen grootbrengen. Als het ♂ onverhoopt ongepaard blijft, wordt het nest (of nesten) verlaten na verloop van tijd. Wanneer de duur van de nestbouw op twee weken wordt gesteld (Harrison, 1977), dan moet de Buidelmees bij

Ruigoord uiterlijk half mei met de nestbouw begonnen zijn. Dit komt overeen met hetgeen in SOVON-nieuws wordt gezegd over de nestbouw (SOVON, 1988).

Figuur 4. Stadia in de nestbouw van de Buidelmees.

Toekomst

Gezien de nogal spectaculaire toename van de Buidelmees in Nederland valt te verwachten dat deze vogel tot een regelmatige broedvogel uitgroeit. In Zuid-Kennemerland zijn geschikte biotopen niet in grote hoeveelheden voorhanden, zodat eventuele broedgevallen beperkt zullen blijven tot gebieden als Ruigoord en omgeving, Halfweg en mogelijk de infiltratiegebieden in de A.W.duinen. Daarnaast kunnen exemplaren op doortrek verwacht worden. De waarneming uit 1986 geeft hiervoor een eerste aanwijzing. We wachten met spanning af wat de toekomst ons brengen zal.

Met dank aan de waarnemers: Steve Geelhoed, Tibor Gras, Hans Groot, Maruth Hendriks en Guido van Leeuwen.

Literatuur

Harrison, C., 1977. Elseviers broedvogelgids. Amsterdam/Brussel.

Osieck, E.R., 1979. Buidelmees (*Remiz pendulinus*). In : Atlas van de Nederlandse broedvogels (Teixeira red.): 410-411. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. 's-Graveland.

SOVON, 1988. De Buidelmees : een nieuwe bijzondere soort. SOVON-nieuws (nulnummer) : 5-6.

Spanje, T.M. van, 1975. Enige aantekeningen bij de vangst van een Buidelmees (*Remiz p. pendulinus*). In : Jaarverslag Amsterdamse Waterleidingduinen 1973+1974 : 86-88.

Winkelman, J.E., E.R. Osieck & J.B. Buker, 1983. Vangsten van Buidelmezen (*Remiz pendulinus*). *Limosa* 56(4): 261-263.

Evert van Huijssteeden, Gen. Cronjéstraat 107 rd, 2021 JD Haarlem

De Buidelmees gebruikt naast wilgepluis ook het vruchtpluis van de Lisdodde (*Typha*) voor de bouw van het nest.
Tekening: Guido van Leeuwen.

